

XXVI. L E V É L.

*Költ Komáromban, Böjt Más Havának
31. Napján.*

*A Magyar Nemzet' Pallérozdásának foly-
tatdja.*

Mert ama Mahomed fortélyos eszének, idegen és az embert emberiségéből ki-vetkeztető átkozott Pólitikája, törvényje, vallása nem fzenvedhetik, hogy a' köz nép a' tudományokban gyakoroltásék, és feljebb böltselkedjék a' fovány Alkoránnál; melly szülté a' szabad kényü hatalmat; és a' köz népnek szolgái rabi állapotra való alázását; betstelenfégét. Mellynek mérges méteje, még a' mi Nagy-jainknak 's hatalmasabbjainknak szíveket is annyira meg-lepte vala azon síralmas és böl-dogtalan időkbén; hogy a' kik közzülök vagy hozzájuk közel, vagy éppen közöttök is laktanak; faját véreket, nemzetjeket, és a' mostoha fzerentse által alájok vettetett hazájok fíjait, 's polgár tárfaikat, kevésfel nézték szelidebb és emberibb szemekkel, mint amazok. Holott pedig a' tudományok, a' mesterfégek, a' kereskedés, a' szorgalmatos-ság egyedül a' szabadfágnak árnyékában sze-

retnének kényjekre virágozni; a' mint ezt Égyiptom, Tírus, Afrika, Róma, és Görög Ország, még ez a' nagy lelkeknek termékeny hazája, és a' mesterfégeknek szülő anyja is bizonyítják; mellyek az ő hét első virágzó századjaik után, minekutánna benne egyfzer a' szabad kényü hatalom és uralkodásnak formája fel-állott; emberei, rabi's szolgálai állapotra aláztattak, betsekből jufsaikból ki-vetkeztettek, soha többé sem a' tudományok', sem a' mesterfégekre néve nem adtak semmit is ezen közönséges adónak tsomójához. De nem is tsuda; mert a' rabi súlyos szolgálat alatt, el-lankad az ember, el-tsügged az elme, meg-húnyázkodik a' lélek, néki bátortalanodik a' szív, és a' vér is tsak szüntelen félelemre vér; 's elég boldognak tartja kiki magát, ha a' mindennapi kenyerének bé-kergetésében iparkodáfit 's gondjait nagy ügyyel bajjal meggyőzheti.

2. *A' Föltévőknek, és elő-segállőknek vagy szük vagy épen nem vóltok; az érdemnek meg-nem jutalmazása; és a' mesterfégék eránt való hidegség.* — Ámbár a' szolgálai alávaló állapot, és a' tudatlanfág, olly foká tartották légyen is Nemzetünket fíralmas igájok alatt; de még is helyyel helyyel, tsak ugyan találtattak eleitől fogva, a' kik elméjeknek nemefségét vagy a' tudomá-

má-

mányokban, vagy a' mesterfégekből megmutatták, a' mint ez a' tudományok' históriájában jártások előtt elég világos. És valyon csak ez is, hogy egy oly boldogtalan időben, mellyekben a' szabad kényű hatalom, és annak leánya a' tudatlanfág, oly kemény fogfágban tartották az elméket, még is szép számmal találtattak olyanok, a' kik ezen süllyos bilintsek alatt is megmutatták azt, hogy a' nemes lélek és az elme még a' lántzok terhei alatt is el-nem nyomattathatnak egészen, nem eléggé bizonyítják é Nemzetünknek a' tudományokra és a' mesterfégekre, kövekezés képpen a' ki-miveltetésre alkalmas fejeket? De csak ugyan meg-kell vallanunk, hogy igen keveseket ki-vévén, Hazánk' Nagyjainak, Nemeseinek, 's gazdagabbjainak nagyobb része előtt nem vóltak a' mesterfégék, és azok által lejendő ki-miveltetésünk oly bétben, hogy azokat hathatós elő-segélésekre, tellyes erővel való emelésekre, illendő megjutalmazásokra, méltóknak ítelték vólna. Mit nem tett? de mit nem tett és tehetett vólna még amaz Erdélyi Féniksz *Tótjalu-si Kis Miklós* Hazája' díszére, ditsőségére, és a' Betü öntés' mesterfégének emelésére, ha oly hatalmas jól-tévőkre, segédek-re, pártfogókra találhatott vólna közöttünk, mint az idegen Nemzetek között? a' kik

tsak azt is szerentséjeknek tartották, hogy közöttök valami ideig múlatott; ide haza pedig vérei, és polgár társai között az írigység, az idegenfég, és a' hidegfégnek leve áldozatjává Hazájának gyalázatjára. — Mire nem ment? de mire nem ment és mehetett volna még! ama hazája és Nemzete dífzenek emeléfere és neveléfere született *Györi Nagy András* a' réz táblák', és a' föld képjei' metzféfének mesterfégében; (a' ki az azokhoz való mind elmebéli tehetségei, mind pedig a' külfő mindenféle szükfeges eszközknek, nagy költséggel lett béfzerzése által, olly el-készült állapotban vala;) ha Hazánknek Nagyjaiban és tehetőfebbjeiben, a' mesterfégeknek betsülőjire, Hazájok' s Nemzetjek' ditsőfégének, vajha tsak olyan elő mozdítójira és segéllőjire találhat vala is mint most a' *Junkerek, Kórék, Falusk, Kotzkák*, 's a' t. *Görög és Kerekes Urakban*? — Mit nem vihettek volna végbe, hogy fok másokat el-hallgafsak, ama metzfés' és kép írásra született *Békés Vármegyei Vitéz Jó'sef*; és a' feljebb említett *Faggyasok, Kabaik, Katonák*, ha tsak egy pár Jóltévőknek vonhatták volna is figyelmeket, segítségeket, párt fogásokat magokra és hajlandófágokra?

Igaz! Igaz! hogy látunk elég fényes és gazdag Templomokat; találunk pompás
Vá-

Várokra, Kastélyokra, mellyekben azoknak Olasz, Német és Frantz építő mestereik meg-mutatták azt, hogy ők itten is szinte olly jól értik mesterfégeket, mint oda haza. De járjuk-el bár minden nevezetesebb épületit Hazánk' Nagyjainak, vizsgáljunk-meg azokban minden rejtekeket, menjünk-bé a' ritkaságok' kamarájiba, a' kép-tárokba; hol találunk tsak egy tenyéren írott, metszett vagy faragott képetskét, egy lábnyi oszlopotskát azokban, mellyen ez, vagy hasonló irást szemlélhetnénk: *A' mesterfégék' előmozdítójának; hatalmas védelmezőjének; és jutalmazójának; mint kegyes jóltévőjének; ügye fogyott árvaságában édes Atyjának és fel-emelőjének hálaadatos szíve' bizonyosságául írta — metszette — faragta — emelte N. N. — ?* Mutathatunk elég buzgó Hazáfiakat, a' kik a' *Prözelitusok*nak számokra, rangjok' s állapójokhoz képest nagyobb vagy kisebb jutalom summákat osztogatnak, sőt egész életkebeli hópénzekre is méltóztatják: de óh melly kevés szerentsétlen jó elmékre akadunk, a' kik ezzel ditsekednének, és ditsekedhetnének, hogy ők ez vagy amaz mesterfégeket, ez vagy amaz földes Uraknak, vagy Asszonyoknak serkengetéséből, segítségéből és költségén tanulják, folytatják, követik! Sokaknak minémü Summákat nem találnánk istál-

lójikban heverő szükfégtelen és felesleg való ritka tzödöreikben? — Sőt mitsoda külömbkülömbféle kutya tsordákba nem botlunk fok föbb és alacsonyabb udvarokban, mellyek Jóltévőknek gyönyörűségre, fok nyomorúlt szegényeknek veréjtékeikkel trágyázott eledelen hízlaltatnak, mint ha ugyan a' Nagy Mógol' valamely városának kutya vásárjára készülnének vélek; midön azonban fok meg-élemedett szerentsétlen szegények, ügye fogyott özvegyek, az éhel halással küzködnek, és minden fegedelem nélkül maradt számtalan neveletlen árvák koldulásra szorúlnak azok mellett falujikban; a' kik ki-tudja minémü díszek nem lettek vólna mesterfégek, vagy tudományjok által a' Hazának, minémü ditsőfégek a' Jóltévőknek, ha tsak század részét fordították vólna is azoknak taníttatásokra annak, a' mi a' felesleg való lovakra és ebekre el-költ?

Valaki valaha ember társának bóldogfágán és szerentséjén munkálkodni köteletségének tartotta és esmérte: annak valóba igaz és nagy jussa vagyon a' mi egész tiszteletünkhöz és szeretetünkhöz; akár már köztünk született légyen és éljen is az, akár az égnek más övezetje alá plántálta légyen is által a' természet. Az emberiség szeretetének fe hazája, fe nemzete, fe vallása, fe ideje; az egész Világnak polgára ez, és valamint min-

minden szívekben, úgy minden századokban él. Eggy olly virtus a' jótétel, melly mindenekre ki-terjed, és mindeneket karjai közé ölel.

Örök emlékezetben és szeretettben fog maradni ama koronás Filozófusnak, *Márk Aurélius*nak neve mind a' mái, mind a' maradék világ előtt, nem annyira azért hogy jótéteményinek árját az egész világra ki-öntötte; mint főképpen azért, hogy a' magához hasonlónak esmért ember társai, boldogfágoknak munkálkodásában, olly fáradhatatlanul foglalatoskodott szüntelen. Tiszte-li a' *Szókrateszeknek*, *Aristideszeknek* és sok másoknak emlékezeteket, mivel ezen nagy lelkek meg-tisztelték Virtusaiuk által az egész emberiséget; és példái voltak az igazfágnak, szelídségnek, nyájasságnak, 's a' jó tételnek: de gyűlöli, útálja a' *Tibériusokban*, *Nérókban*, *Karakallákban*, *Kulikánokban*, *Borgia Tézárookban* a' koronás vétkeket, kikről elég azt tudni, hogy az emberiségnek útálói és ellenségei voltak. — De

3. *Az idegen nyelveknek nem tudása, nem tanulása, és a' szomszéd Nemzeteknek meg-útálása.* Annyira hogy még a' mesteriségeket is; mellyek azok között tsak ugyan virágzóbb állapotban voltak, 's mellyeket közinkbe hoztak magokkal, gyűlölnék; sőt szerentséjeknek tartották; noha

bolondúl! ha azoknak nyelveket sem értet-
ték. Innen lett hogy az idegenek által las-
san lassan közinkbe bé-tsúfzott hasznos mes-
terfégeken és hivatalokon, minéműek az
Építésnek mesterfége, az Áts és Kő-míveléség;
a' küiömbkülömbféle Fábrikák, manufactú-
rák, mesterféges alkotmányi alkotási, víz-
vételek, üveg fúvások, Kép-írás- metszés-
faragás, Kalmárság, Bányászág 's a' t.; Har-
mintzadosi, Pósta-mesteri, Vendég-fogadói
hivatalok 's a' t.; vagy éppen nem, vagy
csak el-vétve 's ímmel ámmal kaptanak. 'S
mi leve oltán belöle? Ez, hogy a' Fábri-
kákra, Manufactúrákra, Víz-vételekre 's a'
t., mint a' Nemzet' böldegülására 's ki-mi-
velésére tzelozó, és el-múlhatatlanul szük-
séges eszközkre nézve, vagy idegenekre
kentelenítettünk szorúlni, még pedig több-
nyire csak olyanokra, a' kik az idegenek
közzül, vagy tudatlanfágok, vagy feslett é-
letek, vagy rossz gazdálkodások 's alkalmat-
lan vóltok miatt el-botsáttattak lévén, köz-
tünk kívánták vólna szerentséjeket próbálni,
és helyre hozni; vagy pedig tsupa szél-áro-
fak vóltanak; kikben nem lévén a' Hazához
való igaz szeretet, sem annak böldegülásá-
nak 's ki-mivelésének valóságos *interessé-
je* szíveken nem feküvén, 's mint idegenek-
nek nem is fekvén, csak tsupán a' pénz
halászás vala minden fő tárgyok, és min-
den

den műveiknek rúgóók, mind addig, míg számos de haszontalan költségekbe nem dűt-
vén Nagyjainkat és tehetősebbjeinket, a'
kapu fától vennének többnyire bútsút, 's
mind magokba, mind mestersegeikbe dere-
kafán belé unatának. Friss bizonyfági még
ezeknek a' *Keresztúri* Karton Fábrika, Fe-
jér Vármegyében; a' *Kisbéri* Tobák és Por-
tzellán Fábrikák Komárom Vármegyében,
és ama fok száz ezerekbe került *Kulpa* vi-
ze' regulázása Horvát Országban, 's mástob-
bek. De ellenbe, a' köztünk el-hatalma-
zott Német mesterek is eléggé meg-mutat-
ták ebben, a' magok részre hajláfokat, mi-
dön az e' féle úgy nevezett Német mester-
segeikre, semmi Nemzetbéli Hazafit fel nem
vettek; a' mint ennek fok példáját lehetne
elő hordani; ámbár mintegy 10. 's 15. ez-
tendőktől fogva, ezen állatás tsak ugyan már
valami ki-fogást szenvedhetne.

4. *A' tehetségek' és hajlandóságokra
való vigyázatlanság a' gyermekekben és
az ifjakban.* Többnyire a' szülék' és taní-
tók' erre vagy amarra vonzó hajlandósága-
ik határozták, és határozzák még ma is meg
gyermekjeiknek 's tanítványjaiknak is haj-
landóságaikat; és ingyen számba sem vétet-
vén azoknak erre vagy amarra lejendő alkal-
matosabb, vagy alkalmatlanabb vóltok, ha
másképp' nem lehet, a' hatalomnak szava vá-

lasztja - el jövendő forfokat, hivataljokat. Nem találunk é gyakran eleget a' mezei gazdaság körül, a' kikkől elmés mesterféges alkotók (*mechanikusok*) Átsok, kép-faragók lettek volna, hajlandóságaiknak szabad követések, és segítések után, kik most nyomorúlt mezei gazdák? Nem látunk é fok mester embereket, kikkől hatalmas mezei gazdák; példás kegyességű és épületes Papok váltak volna, ha annak idejében természeti hivataljokra vigyáztak volna, most pedig mesterfégeik után alig élhetnek? Sőt ha fel járjuk a' Klastromokat, ha meg-vi'sgáljuk az Egyházi rendet, hányakat nem lelünk, kik fokkal alkalmatosabb és hasznosabb tagjai lettek volna a' Társaságnak, a' Kalmárság, kereskedés, mezei gazdaság, katonaság, és más hajlandóságokhoz jobban alkalmaztatott mesterfégek 's hivatalok után, ha már még-bölsőjökben nem választattak, 's nem hívattattak volna Szüléjikknek szájokban és akaratjokban; és már még ekkor a' Szent hivatalra fel nem ajánlottak volna?

(A' többi következik.)

Feljegyzés.

Kolosvárról, Po'sonyból 's más helyekről is vettem *Jó'sef* napi közönytöket olly kére'ssel, hogy ezen Gyűjteményünkbe tétessenek. — Köszönöm ezen nemes szívű Ha-

za-

